

УДК 94(477:470+571):316.653/199

Костюк О.,
молодший науковий співробітник відділу новітньої
історії України, Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України
(Україна, Львів), kostiuk.oleh90@gmail.com

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СНД У БАЧЕННІ РОСІЙСЬКОГО ПОЛІТИКУМУ У 1990–Х РР.

Розглядається ставлення російської суспільно-політичної еліти до інтеграції України в СНД. Обговорюються питання, що стосуються внутрішньополітичної дискусії, яка виникла в РФ навколо участі України в інтеграційному об'єднанні. Робляться висновки про те, що питання участі України в СНД постійно перебувало на порядку денному українсько-російських стосунків та викликало особливий інтерес з боку суспільно-політичного середовища РФ. Відмова України повністю взяти участь у СНД стала однією із основних причин перегляду та зміни Росією своєї зовнішньої політики.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, СНД, зовнішня політика.

На відміну від публічного засудження світовою спільнотою російської анексії півострова Крим і окупації проросійськими воєнізованими формуваннями територій Донецької та Луганської областей, з боку Співдружності незалежних держав не прозвучало жодної офіційної реакції. Натомість, у лютому 2014 року Секретаріат СНД проігнорував звернення Верховної Ради України з вимогою провести екстрене засідання країн-учасниць організації для обговорення ситуації навколо Криму. Це викликало негативну реакцію в українському політикумі. Вітчизняне МЗС виступило із заявою про те, що Україна відмовляється від головування в СНД у 2014 році, оскільки організація перетворилася на «інструмент реалізації інтересів окремих її членів, зокрема Російської Федерації» [12]. Попри офіційні заяви низки українських політиків про початок виходу нашої держави з СНД [32], у вересні 2015 року МЗС України повідомило, що Україна вирішила зберегти участь у Співдружності. Це рішення пояснювали наявністю низки міждержавних договорів у рамках СНД, хоч і уточнювали, що в даному випадку мова не йде про Росію [31].

Членство України в СНД на тлі російської агресії проти нашої держави, актуалізує необхідність вивчення місця СНД у реалізації зовнішньополітичних інтересів РФ. Актуальним для дослідження є візія російської суспільно-політичної еліти на участь України в інтеграційних процесах СНД. Окрему зацікавленість викликає ставлення російської суспільно-політичної думки до членства України в СНД впродовж 1990–х років, оскільки саме тоді, на наш погляд, влада РФ найактивніше намагалася залучити Україну до членства в Співдружності.

На взаємини між Україною та Росією у рамках СНД звертали свою увагу чимало українських та іноземних дослідників. У переважній більшості вони намагалися простежити взаємозв'язок між участю України в СНД та станом українсько-російських відносин. У вітчизняному історичному дискурсі питанням взаємин України та РФ у рамках СНД присвячено чимало досліджень, серед яких варто виокремити праці В. Банаха [2], М. Білоблочкиго [3], Б. Парохонського, С. Кульчицького [20].

Дана стаття має на меті окреслити основні візії, які існували серед російського політикуму на питання участі України в інтеграційних процесів в СНД впродовж 1990–х років.

Підписані у грудні 1991 року Біловезькі угоди офіційна пропаганда Кремля трактувала не стільки як угоди, що

зафіксували крах СРСР, скільки як угоди про створення нового міждержавного утворення – Співдружності незалежних держав [34, с. 94]. На думку російського політикуму, СНД була зразком державного утворення, що повинно було зберегти політичні та економічні зв'язки між колишніми радянськими республіками. Як згадував голова МЗС РФ у 1998–2004 роках Ігор Іванов, на ранньому етапі існування СНД багатьом з російських демократів здавалось, що історичні обставини та зв'язки між республіками, були достатньою передумовою для його перетворення у повноцінне інтеграційне об'єднання [13, с. 103]. Ідеологи російських ліберальних реформ були переконані, що існування СНД дасть можливість безболісно провести економічні реформи для формування у країні ринкової економіки. В свою чергу, потребу створення наддержавних органів управління СНД пояснювали необхідністю ефективного врегулювання суперечностей між республіками, що виникли у період «пустоти після Новоогарьовського процесу» [14].

Варто зауважити, що попри офіційне декларування намірів будувати із колишніми радянськими республіками повноцінні двосторонні відносини, офіційна Москва у своїй зовнішньополітичній доктрині не відмовлялася від передової ролі Росії в СНД. Голова МЗС РФ у 1990–1996 роках Андрій Козирев чітко окреслював завдання, які ставила перед собою Росія в СНД. За його словами, це «єдине військо, інтегрована економіка, унікальний культурний простір та спільна російська мова» [27, с. 95]. Пріоритетність СНД у реалізації зовнішньої політики РФ також була зафіксована в «Основних положеннях концепції зовнішньої політики РФ», – концептуальній версії зовнішньополітичного курсу Росії, у якій знайшли своє відображення ілюзії та настрої російських реформаторів початку 1990–х років [19]. Водночас, коли Росія намагалася зберегти потенціал СРСР у військовій та політичній сферах, стратегічною метою більшості інших країн СНД було закріплення власної державності та подолання залежності від Росії [7, с. 83].

У масштабі СНД особливо значущими для РФ були взаємини з Україною, яка посідала одне із ключових місць у механізмі повноцінного функціонування об'єднання. На цьому, зокрема, акцентував увагу і перший російський президент Борис Єльцин, який ще під час обговорення нових форм політичного та економічного союзу республік СРСР, відверто заявляв, що «жоден із майбутніх союзів між республіками не є можливим без участі у ньому України».

Спроба РФ залучити Україну до нового «російсько-центричного» об'єднання наштовхнулася на протидію українського суспільства, яке не бажало повертатись в СРСР. Разом з тим, українська влада розуміла важливість економічного співробітництва у рамках СНД. Тому при збереженні економічних зв'язків із РФ офіційний Київ одночасно намагався утвердити усі атрибути суверенної держави. Українські парламентарі побоювались, що СНД зможе перерости у наддержавну структуру федеративного чи конфедеративного характеру, а тому оголосили, що Україна уникатиме інституціоналізації будь-яких форм міждержавного співробітництва [23, с. 773].

Залишаючись у складі Співдружності, Україна виступала послідовно противницею створення виконавчих наддержавних структур у межах організації. Посилаючись на положення у Декларації про державний

суверенітет, влада України відмовилась від участі у роботі Міжпарламентської асамблеї СНД, не приєдналася до низки угод зі створення координаційних органів Співдружності. Також вона відмовилась брати участь у Договорі про колективну безпеку, підписаному в Ташкенті в травні 1992 року, а також узгоджувати свою зовнішньополітичну діяльність через спільні координуючі інститути СНД.

Політичне лавірування української влади із вступом до СНД викликало неоднозначну реакцію серед російської суспільно-політичної еліти. Представники демократичного російського уряду та інтелігенції наполягали на необхідності участі України у новій міждержавній структурі. При цьому, вони апелювали насамперед до економічної сторони проблеми: руйнація традиційних міжгосподарських зв'язків між колишніми союзними республіками могла лише поглибити економічний хаос. Зокрема, наполягав на участі України у Економічній співдружності міністр економіки РФ у 1994 році Олександр Шохін. За його словами, в інтеграції із країнами СНД та з Росією насамперед мала бути зацікавлена сама Україна. Також Шохін прямо пов'язував інтеграцію України в структури СНД із наданням їй економічної допомоги [29]. Іншим аргументом на користь участі України до СНД стало апелювання до спільної історичної та культурної спадщини, яка просто таки створювала усі сприятливі умови до подальших інтеграційних процесів в межах СНД.

Російська суспільно-політична еліта не була єдиною у своєму баченні перспектив СНД. Скептики переконували, що СНД не зуміє виправдати покладених на неї сподівань. Як аргумент на користь такого твердження, вони вказували на позицію України у процесі ратифікації міждержавних договорів. До слова, досить песимістично сприймало майбутнє СНД також російське суспільство. Зокрема, на початку 1992 року більшість опитаних росіян стверджували, що побоюються конфліктів між республіками, а розпад СНД передікали 19% респондентів. Тих, хто вірив, що створення СНД ознаменує початок нової інтеграції та укралення відносин між пострадянськими республіками у 1993 році було 9%. У 1995 році їхня кількість зросла до 18% і у 1998 році сягала найбільшого результату – 27%, після чого знову почала демонструвати спад. Прогнозували розпад СНД у 1993 році 15%, у 1995 – 13%, у 1998 році – 13%, хоч після 1999 року відбулось різке збільшення – до 21%. Конфліктний потенціал в СНД вбачали у 1993 р – 16% респондентів, а вже до 1999 їхнє число зменшилось до 10% [15].

Націонал-патріоти розцінювали політичне лавірування Києва як зрадницьку політику щодо російських національно-державних інтересів. Критикуючи позицію України щодо СНД депутат Держдуми РФ та голова комітету по СНД та зв'язках із співвітчизниками Костянтин Загулін стверджував, що президент України Леонід Кравчук всупереч того, що був одним із ініціаторів СНД, від початку розглядав цей акт як форму обману, який був покликаний «для того щоб заспокоїти народи» [6].

Існували сумніви і щодо економічного співробітництва з Україною та його вигоди для Росії. СНД називали недієздатним утворенням від якого слід відмовитись якнайшвидше, щоб приступити до створення конфедеративного союзу євразійських держав. Ставлення

російських націонал-патріотів до членства України в СНД досить влучно відобразила стаття історика Якова Пляйса. Він переконував, що всупереч небажанню України входити до складу СНД, міждержавне утворення на пострадянських теренах мало існувати. Економічна ситуація, за словами Пляйса, рано чи пізно змусила б «українських сепаратистів та націоналістів увійти у новий союз». Становище України він характеризував, як таке, що «дійшло до ручки», а тому прогнозував, що Україна погодиться увійти не лише у економічний союз, але, з часом, погодиться взяти участь і в інших союзах у рамках СНД [25, с. 3]. У новому союзному утворенні Україні пропонувалось відвести роль частини федерації, а саме СНД у перспективі могло перетворитися на тісне національно-державне утворення. Один із знакових націонал-державників Росії Сергій Бабурін називав СНД «хімерою», а тих, хто був здивований неефективністю Співдружності, – «нещирими та нікудишніми» політиками [1, с. 145–146].

В Україні заяви російського політикуму вважали проявами імперського мислення, а перспектива побудови конфедерації сприймалась не інакше як шлях у напрямку відновлення СРСР. Такі побоювання розуміли і в Росії. Активний учасник російського демократичного руху 1990–х років Євген Кожокін умовою політичного зближення з Україною називав повагу росіян до утвердження українцями власної повноцінної державності. За його словами, саме тоді, коли «Україна буде впевнена, що у цій стратегічній меті їй нічого не загрожує, вона перестане побоюватися союзу з Росією» [16, с. 74]. Водночас, на думку Кожокіна найоптимальнішим варіантом побудови українсько-російських взаємин, міг би стати досвід США і Канади, коли за наявності самостійних урядів, армії та валюти, мають місце прозорі кордони, взаємопов'язані економіки [16, с. 74]. Також із добросусідськими безконфліктними відносинами з Україною пов'язували і те, що Росія зуміє залишитись європейською державою [21]. Російський політолог Олексій Богатуров був переконаний, що уникнути сумнівів та припинити побоювання України, щодо можливих спроб Москви у формі «реінтеграції» нав'язати Києву свій протекторат можна було лише законодавчо зафіксувавши прагнення до створення незалежних держав у своїх країнах [4, с. 78].

Під час загострення проблеми кримського сепаратизму у 1992–1994 роках зросла і гострота заяв, які лунали на адресу України з боку російських політиків та інтелектуалів. Російський націоналіст-великодержавник Олександр Солженіцин критикував владу РФ за легковірність з якою та проводила політику на пострадянському просторі, зокрема і щодо України. Солженіцин критикував СНД, як «крихку, безжиттєву» організацію, що виникла після того, як український президент Леонід Кравчук відмовився від участі у новому союзі [30]. Натомість, російський публіцист Наталія Константинова стверджувала, що ситуація навколо Криму у 1994 році прямо впливала на інтеграцію України до СНД, оскільки саме через вихідців із РФ, які сформували кримський уряд у багатьох українців вбачалася «рука Москви», яка підбирається до півострова [17, с. 2].

Російські політики дорікали українській владі у нещирості заяв про бажання інтеграції в СНД. Причиною цього була так звана політика «багатоветорності», яку демонстрував президент Леонід Кучма. Щоправда,

більшість російських науковців та представників влади були згодні в тому, що за наявності політичної волі, СНД могло продовжувати своє існування як «круглий стіл» колишньої радянської культурно-історичної спільності, як механізм посередництва і як поле для інтеграційних ініціатив [8].

Характерним для російської політичної думки другої половини 1990-х років стало зображення усієї проблематичності відносин України з СНД. У цьому контексті навіть існував термін «випробування Україною». Російські політик Костянтин Затулін та політолог Андрій Мігранян констатували, що у випадку якщо Росія намагатиметься перетворити СНД на дійсну і дієздатну Співдружність, їй не минути, і рано чи пізно потрібно буде пройти через випробування у відносинах з Україною. Саму ж Україну розглядали як бастион Північноатлантичного Альянсу на західних кордонах Росії. «Ні союз з Білоруссю, ні, тим більше, інші варіанти просування інтеграції не гарантують повного спокою Росії за свою безпеку і цілісність, якщо не вдасться запобігти перетворенню України на бастион проти інтеграції, альтернативний центр сили на території колишнього СРСР» [11], – констатували вони. Підсилювали такі побоювання і служби Зовнішньої розвідки РФ, яка у своїх звітах інформувала, що впливові круги Заходу протидіють Росії у спробі утвердитись як наддержаві. Для економічної та політичної вигоди начебто використовувалась теза про «намагання Росії прибрати до рук інші держави СНД». На думку російської розвідки саме через ізоляціоністську політику країни Заходу розглядали можливість співпраці з країнами СНД [26, с. 1, 2].

На середину 1990-х років значна частина російського політикуму розглядала недавні союзні республіки, як нездатні до незалежного існування держави, відмовляючись визнати Росію у її нових кордонах і уявляючи її як мінімум у розмитих межах «етнічної Росії». Вона сприймала СНД не інакше як периферію Росії, яка потребувала контролю [7, с. 79]. Небажання входити до ініційованого Росією утворення, курс на встановлення повноцінних відносин із Заходом підірвали життєздатність СНД. Влада РФ виявилась неготовою до того, що низка республік вирішить не входити в СНД, а Україна ще й розпочне процес знищення системи єдиного військово-політичного та економічного простору та створюватиме власні збройні сили [22, с. 4]. З цим російські політологи пов'язували труднощі у місці РФ на міжнародній арені. Невдачі інтеграційних процесів у межах СНД, а також посилення критики зовнішньополітичного курсу з боку політичних опонентів, здебільшого представників націонал-державницького та лівого політичного табору, змусила російську владу розробити нову програму дій на пострадянському просторі. «Стратегічний курс Росії з держави-учасниками СНД» від 14 вересня 1995 року значно відрізнявся від концепції зовнішньої політики 1993 року. У ньому було чітко зафіксовано, що СНД є сферою головних державних пріоритетів та інтересів РФ, головним пріоритетом її зовнішньої та внутрішньої політики. Передбачалось утворення спільного грошового союзу з російським рублем, як резервною валютою, формування транснаціональних фінансово-промислових, виробничих, науково-технічних структур. Також передбачалось утворення оборонного союзу в галузі національної безпеки на основі спільних інтересів та

військово-політичних цілей [24, с. 552]. Держави СНД також розглядалися як сфера геостратегічних інтересів РФ, а отже посилення впливу інших глобальних сил в країнах СНД трактувалося як загроза національній безпеці РФ [20, с. 63–64]. Про зміну тону в діалозі з країнами СНД заявив прем'єр-міністр РФ Віктор Черномірдин, зазначивши, що Москва надалі проводитиме значно жорсткішу політику щодо країн Співдружності [28]. Однак у цій концепції інтеграційна риторика РФ значно переважала над реальними цілями та інтересами держав СНД, а тому плани військового, митного та валютного союзів залишилися існувати на папері.

Процес «розлучення» фактично закріпився із укладенням у 1997 році базового Договору України з Росією. І хоча ратифікація Договору у РФ супроводжувалася гучними політичними скандалами, його підписання в цілому ознаменувало завершений процес розпаду пострадянського геополітичного простору. СНД у подальшому збереглося як його залишкова модель, яка з часом та і не виправдала свого існування.

Межа ХХІ століття охарактеризувалась початком нового етапу у формуванні політики Росії щодо СНД [13, с. 109]. При цьому російські аналітики визнавали, що СНД без участі у ньому України, своїм виглядом мало чим відповідало реальним потребам Росії. При цьому, існувало розуміння, що боротьба за збереження СНД не лише не допомагатиме у реалізації інтересів РФ, але й гальмуватиме багато процесів не лише у Росії, але й на усьому пострадянському просторі [33, с. 19–24]. Оцінюючи зовнішню політику України на зламі ХХІ століття директор інституту країн СНД Костянтин Затулін стверджував, що вона разом з іншими пострадянськими республіками намагається протистояти посиленню Росії на міжнародній арені, таким чином звернути на себе увагу США та НАТО [35]. За його словами Україна використовувала СНД як інструмент «стримування і противага» для нової Росії. Водночас, російський політикум був переконаний, що ціла низка регіональних організацій, зокрема проєкт Балтійсько-Чорноморського кордону, чи Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ спрямовані на розвал СНД, політичну та економічну ізоляцію Росії [10]. А через участь держави СНД в організаціях економічного і військово-політичного характеру, самі структури Співдружності перетворюються на фікцію [9]. Не виключено, що саме такі міркування привели до того, що Росія поступово відмовлялася від ідеї втягування нових держав до СНД, хоч і не припиняла співпрацю з ними у рамках інших регіональних організацій. В оновленій концепції зовнішньої політики РФ, що побачила світ вже у 2000 році, було зафіксовано, що Росія в рамках СНД буде визначати параметри та характер своєї взаємодії із іншими державами учасниками СНД, як у цілому так і в рамках інших регіональних об'єднань – Митного союзу, Договору про колективну безпеку [18, с. 10].

Висновки. Більшість російської суспільно-політичної еліти розглядала існування СНД як передумову до створення нової «російськоцентричної» держави на пострадянському просторі. СНД мала стати інструментом у процесі об'єднання колишніх радянських республік навколо Росії.

Україна посідала ключове місце у планах такої інтеграції. Однак політичне лавірування у процесі

ратифікації домовленостей по СНД, що обмежували суверенітет та національні інтереси держави, не дозволив Співдружності перетворитися на потужну регіональну організацію. Дії української влади викликали критику та незадоволення з боку російської суспільно-політичної еліти. Більшість російського політикуму розглядала СНД як елемент збереження політичної «імперської цілісності», де колишні союзні республіки не розглядалися як повноцінні суб'єкти міжнародного права.

У середині 1990-х років все більше очевидним ставало те, що схожа конструкція «співдружності навколо Москви» не може бути реалізованою, оскільки потребує значних матеріальних вливань. Невдачі інтеграційних процесів у межах СНД, а також посилення критики зовнішньополітичного курсу влади з боку центристських і лівих партій парламенту змусили російську владу переглянути свою політику щодо СНД, що вилилось у новому підході до формування зовнішньої політики РФ. Офіційна політична риторика РФ щодо інтеграції держав пострадянського простору зосередилась довкола ідеї економічного співробітництва у форматі низки інших регіональних об'єднань.

Список використаних джерел

1. Бабури С. Возвращение русского консерватизма / Отв. ред. О. А. Платонов. – Москва: Институт русской цивилизации, 2012. – 832 с.
2. Банах В. М. Російська суспільно-політична думка 1990-х рр. про участь України в інтеграційних процесах СНД / В. М. Банах // Вісник Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2009. – №652. – С.161–166.
3. Білоблочкий М. П. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива / М. П. Білоблочкий, О. С. Бодрук. – Київ: НІПМБ, 2001. – 623 с.
4. Богатуров А. Национальное и наднациональное в российской политике / Алексей Богатуров // Международная жизнь. – 1995. – №8. – С.68–79.
5. Віднянський С., Мартинов А. Як формувалися позиції ООН, ОБСЄ, Європейського Союзу, Ради Європи, СНД, НАТО щодо кримської проблеми? // Крим: шлях кризь віки. Історія у запитаннях і відповідях. – К.: Інститут історії України, 2014. – С.410–411.
6. Выступление К. Ф. Затулина в связи с постановлением Государственной Думы об устранении крайне негативных политических и экономических последствий Беловежских соглашений 1991 года. 14.06.1995 / Официальный сайт Константина Затулина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zatulini.ru/o-belovezhskix-soglasheniyaх/>
7. Загорский А. Россия – СНГ и Запад / Андрей Загорский // Международная жизнь. – 1994. – №10. – С.78–86.
8. Затулин К. Последствия распада СССР и будущее Содружества. Некоторые выводы по итогам прошедшей в Минске конференции / Константин Затулин // Независимая газета. – 15.12.96. – №234.
9. Затулин К. СНГ после Кишинева: начало конца истории / Константин Затулин // Содружество НГ. – 02.12.1997. – №12.
10. Затулин К. Содружество умерло – да здравствует Содружество! Послесловие к несостоявшейся встрече в верхах / Константин Затулин // Содружество НГ. – 25.03.1998. – №3.
11. Затулин К., Мигранян А. СНГ: начало или конец истории. К смене вех / Константин Затулин, Андраник Мигранян // Содружество НГ. – 26.03.1997. – №3.
12. Заява Міністерства закордонних справ України щодо формату співпраці України в рамках СНД від 18.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/20106-zajava-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrajini-shhodo-formatu-spiwpraci-ukrajini-v-ramkah-snd>
13. Иванов И. С. Новая российская дипломатия: десять лет внешней политики страны / Игорь Сергеевич Иванов. – Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2002. – 381 с.
14. Інтерв'ю з Геннадієм Бурбулісом. Розпад Радянського Союзу. Усна історія України [Електронний ресурс] / 19 липня 1996. – Режим доступу: <http://oralhistory.org.ua/interview-ua/445/>
15. Какое будущее у СНГ. Данные на основе результатов Всероссийских опросов ВЦИОМ 1991–1999 гг. в процентах от числа опрошенных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.polit.ru/article/1999/10/08/477124/>
16. Кожокин Е. Российский парламентаризм и внешняя политика / Е. Кожокин // Международная жизнь. – 1992. – №8–9. – С.65–77.
17. Константинова Н. Назови меня родиной. Как нам реорганизовать СНГ / Наталья Константинова // Независимая газета. – 30.09.1994. – №187.
18. Концепция внешней политики Российской Федерации // Международная жизнь. – 2000. – №8–9. – С.3–15.
19. Концепция внешней политики РФ утверждена распоряжением Президента Российской Федерации Б. Н. Ельциным от 23 апреля 1993 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/1822127/>
20. Кульчицкий С., Парахонський Б. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Новітній Український державотворчий процес. Нариси в 3-х томах: Т.3 / С. Кульчицкий, Б. Парахонський. – К.: Наукова думка, 2004. – 328 с.
21. Мацяков Д. Интересы и безопасность России в постсоветскую эпоху / Д. Мацяков // Международная экономика и международные отношения. – 1992. – №9. – С.21–31.
22. Мигранян А. Россия и ближнее зарубежье / Андраник Мигранян // Независимая газета. – 18.01.1994.
23. Овчар І. В. Україна і Росія – інтеграційна політика та міждержавна співпраця / І. В. Овчар // Держава і право. – 2010. – №49. – С.731–737.
24. Отечественная история России новейшего времени. 1985–2005 гг. / Отв. ред. Безбородов А. Б. – Москва: РГГУ, 2007. – 804 с.
25. Пляйс Я. О настоящем будущем СНГ / Яков Пляйс // Независимая газета. – 3.03.1994. – №41.
26. Полещук А. Служба внешней разведки России прогнозирует сценарии развития событий в СНГ / Андрей Полещук // Независимая газета. – 22.09.1994. – №181.
27. Преображенная Россия в новом мире. Научно-практическая конференция МИД РФ (26–27 февраля 1992 года) // Международная жизнь. – 1992. – №3–4. – С.91–96.
28. Совет глав правительств СНГ Россия меняет тон в диалоге со странами Содружества [Электронный ресурс] / «Коммерсантъ». – 10.12.1994. – №235. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/97546>
29. Стенограмма заседания Государственной Думы РФ от 07 октября 1994 г. // База данных «Стенограммы заседаний Государственной Думы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3156/>
30. Стенограмма заседания Государственной Думы РФ от 28 октября 1994 г. // База данных «Стенограммы заседаний Государственной Думы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3142/>
31. Україна пояснила, чому не виходить із СНГ. Інтернет-видання «Апостроф» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apostrophe.com.ua/news/politics/foreign-policy/2015-09-09/ukraina-obyasnila-pochemu-ne-vyihodit-iz-sng/34834>
32. Україна виходить з СНД. Інтернет-видання «Українська правда» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/19/7019617/>
33. Федоров А. Новый прагматизм внешней политики России / Андрей Федоров // Международная жизнь. – 1999. – №8. – С.19–24.
34. Фурман Д. СНГ как последняя форма Российской империи / Дмитрий Фурман // После империи / под общ. ред. И. М. Клямкина. – Москва: Фонд «Либеральная миссия», 2007. – 222 с.
35. Чоловек, который смеется. Константин Затулин – о ситуации в СНГ и геополитике на российском телевидении 21–27 апреля 2003 года, газета «Версия» 21.04.2003.

References

1. Baburin S. Vozvrashhenie russkogo konservativizma / Отв. ред. О. А. Pлатонов. – Москва: Institut russkoj civilizacii, 2012. – 832 s.
2. Banah V. M. Rosijs'ka suspil'no-politychna dumka 1990-h rr. pro uchast' Ukrainy v integracijnyh procesah SND / V. M. Banah // Visnyk Nac. un-tu «L'viv. Politehnika». – 2009. – №652. – S.161–166.
3. Bilobloc'kyj M. P. Ukrai'na ta Rosija u systemi mizhnarodnyh vidnosyn: strategichna perspektiva / M. P. Bilobloc'kyj, O. S. Bodruk. – Kyi'v: NIPMB, 2001. – 623 s.
4. Bogaturov A. Nacional'noe i nadnacional'noe v rossijskoj politike / Aleksej Bogaturov // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1995. – №8. – S.68–79.

5. Vidnjans'kyj S., Martynov A. Jak formuvalysja pozycii' OON, OBSJe, Jevropejs'kogo Sojuzu, Rady Jevropy, SND, NATO shhodo kryms'koi' problemy? // Krym: shljah kriz' viky. Istorija u zapytannjah i vidpovidjah. – K.: Instytut istorii' Ukraïny, 2014. – S.410–411.
6. Vystuplenie K. F. Zatulina v svjazi s postanovleniem Gosudarstvennoj Dumi ob ustraneniï kraïne negativnyh politicheskikh i jekonomicheskikh posledstvij Belovezhskikh soglashenij 1991 goda. 14.06.1995 / Oficial'nyj sajt Konstantina Zatulina [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zatulin.ru/o-belovezhskix-soglasheniyax/>
7. Zagorskij A. Rossija – SNG i Zapad / Andrej Zagorskij // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1994. – №10. – S.78–86.
8. Zatulina K. Posledstviya raspada SSSR i budushhee Sodruzhestva. Nekotorye vyvody po itogam proshedshej v Minske konferencii / Konstantin Zatulina // Nezavisimaja gazeta. – 15.12.96. – №234.
9. Zatulina K. SNG posle Kishineva: nachalo konca istorii' / Konstantin Zatulina // Sodruzhestvo NG. – 02.12.1997. – №12.
10. Zatulina K. Sodruzhestvo umerlo – da zdavstvuet Sodruzhestvo! Posleslovie k nesostojavshejsja vstreche v verhah / Konstantin Zatulina // Sodruzhestvo NG. – 25.03.1998. – №3.
11. Zatulina K., Migranjan A. SNG: nachalo ili konec istorii. K smene veh / Konstantin Zatulina, Andranik Migranjan // Sodruzhestvo NG. – 26.03.1997. – №3.
12. Zajava Ministerstva zakordonnyh sprav Ukraïny shhodo formatu spivpraci Ukraïny v ramkah SND vid 18.03.2014 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/20106-zajava-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrajini-shhodo-formatu-spivpraci-ukrajini-v-ramkah-snd>
13. Ivanov I. S. Novaja rossijskaja diplomatija: desjat' let vneshnej politiki strany / Igor' Sergeevich Ivanov. – Moskva: OLMA Media Grupp, 2002. – 381 s.
14. Interv'ju z Gennadijem Burbulisom. Rozpad Radjans'kogo Sojuzu. Usna istorija Ukraïny [Elektronnyj resurs] / 19 lypnja 1996. – Rezhym dostupu: <http://oralhistory.org.ua/interview-ua/445/>
15. Kakoe budushhee u SNG. Dannie na osnovе rezul'tatov Vserossijskikh oprosov VCIOM 1991–1999 gg., v procentah ot chisla oproshennyh [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.polit.ru/article/1999/10/08/477124/>
16. Kozhokin E. Rossijskij parlamentarizm i vneshnjaja politika / E. Kozhokin // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1992. – №8–9. – S.65–77.
17. Konstantinova N. Nazovi menja rodinoj. Kak nam reorganizovat' SNG / Natal'ja Konstantinova // Nezavisimaja gazeta. – 30.09.1994. – №187.
18. koncepcija vneshnej politiki Rossijskoj Federacii // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 2000. – №8–9. – S.3–15.
19. koncepcija vneshnej politiki RF utverzhdena rasporyzheniem Prezidenta Rossijskoj Federacii B. N. El'cinym ot 23 aprelya 1993 g. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.twirpx.com/file/1822127/>
20. Kul'chyc'kyj S., Parahons'kyj B. Ukraïna i Rossija v istorychnij retrospektyvi: Novitnij Ukraïns'kyj derzhavotvorchij proces. Narysy v 3–h tomah: T.3 / S. Kul'chyc'kyj, B. Parahons'kyj. – K.: Naukova dumka, 2004. – 328 s.
21. Macjakov D. Interesy i bezopasnost' Rossii v postsovetskiju epohu / D. Macjakov // Mezhdunarodnaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija. – 1992. – №9. – S.21–31.
22. Migranjan A. Rossija i blizhnee zarubezh'e / Andranik Migranjan // Nezavisimaja gazeta. – 18.01.1994.
23. Ovchar I. V. Ukraïna i Rossija – integracijna polityka ta mizhderzhavna spivpracija / I. V. Ovchar // Derzhava i pravo. – 2010. – №49. – S.731–737.
24. Otechestvennaja istorija Rossii novejshego vremeni. 1985–2005 gg. / Otv. red. Bezborodov A. B. – Moskva: RGGU, 2007. – 804 s.
25. Pljajs Ja. O nastojashhem budushhem SNG / Jakov Pljajs // Nezavisimaja gazeta. – 3.03.1994. – №41.
26. Poleshchuk A. Sluzhba vneshnej razvedki Rossii prognoziruët scenarii razvitija sobytij v SNG / Andrej Poleshchuk // Nezavisimaja gazeta. – 22.09.1994. – №181.
27. Preobrazhennaja Rossija v novom mire. Nauchno–praktičeskaja konferencija MID RF (26–27 fevralja 1992 goda) // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1992. – №3–4. – S.91–96.
28. Sovet glav pravitel'stv SNG Rossija menjaet ton v dialoge so stranami Sodruzhestva [Elektronnyj resurs] / «Kommersant». – 10.12.1994. – №235. – Rezhym dostupu: <http://www.kommersant.ru/doc/97546>
29. Stenogramma zasedanija Gosudarstvennoj Dumi RF ot 07 oktjabrja 1994 g. // Baza dannyh «Stenogrammy zasedanij Gosudarstvennoj Dumi» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3156/>
30. Stenogramma zasedanija Gosudarstvennoj Dumi RF ot 28 oktjabrja 1994 g. // Baza dannyh «Stenogrammy zasedanij Gosudarstvennoj Dumi» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3142/>
31. Ukraina ob#jasnila, pochemu ne vyhodit iz SNG. Internet–vydannja «Apostrof» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://apostrophe.com.ua/news/politics/foreign-policy/2015-09-09/ukraina-obyasnila-pochemu-ne-vyihodit-iz-sng/34834>
32. Ukraïna vyhodit' z SND. Ininternet–vydannja «Ukraïns'ka pravda» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ppravda.com.ua/news/2014/03/19/7019617/>
33. Fedorov A. Novyj pragmatizm vneshnej politiki Rossii / Andrej Fedorov // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1999. – №8. – S.19–24.
34. Furman D. SNG kak poslednjaja forma Rossijskoj imperii / Dmitrij Furman // Posle imperii / pod obshh. red. I. M. Kljamkina. – Moskva: Fond «Liberal'naja missija», 2007. – 222 s.
35. Chelovek, kotoryj smeetsja. Konstantin Zatulina – o situacii v SNG i geopolitike na rossijskom televidenii 21–27 aprelya 2003 goda, gazeta «Versija» 21.04.2003.

Kostiuk O., junior research fellow of the Department of recent history of Ukraine at the Institute of Ukrainian Studies named after Ivan Krypnyakevych, of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Lviv), kostiuk.oleh90@gmail.com

Ukraine's participation in integration processes in the CIS vision of Russian politics in the 1990s

In this general paper the attitude of the social and political elite to integrate Ukraine in the Commonwealth of Independent States (CIS). Subject matter related to both internal debate that occurred in Russia about Ukraine's participation in integration associations. Conclusions are drawn that the participation of Ukraine in the CIS were constantly on the agenda of Ukrainian-Russian relations and caused special interest of the socio-political environment of. Failure Ukraine fully take part in the CIS was one of the main reasons for Russia to revise and change its foreign policy.

Keywords: Ukraine, Russia, CIS and foreign policy.

УДК 2–674(477.85)«1991/2010»

Луцан І. В.,
аспірант кафедри культурології, релігієзнавства та теології, викладач Богословського відділення КПБА, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), zan-lu@mail.ru

ТИПИ ТА ФОРМИ ВИЯВІВ РЕЛІГІЙНИХ КОНФЛІКТІВ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Дослідження присвячене проблемі релігійного протистояння в Чернівецькій області у роки незалежності Української держави. Автор виокремлює типи конфліктів, які найбільш притаманні для буковинського регіону, а також робить висновки з акцентуванням уваги на заходах щодо врегулювання їх форм виявів і стабілізації ситуації в релігійному житті Північної Буковини як з боку держави, так і з боку церковних інституцій.

Ключові слова: конфлікти; інтрасімейні, інтерперсональні, інтраконфесійні, інтерконфесійні, етноконфесійні, гетерогенні; толерантність, міжконфесійні відносини, державно–церковні відносини.

Духовне життя кожного регіону характеризується різними тенденціями, але переважає, особливо у період становлення Української держави та її релігійних реалій – конфліктність, яку важко врегулювати як з боку правлячої влади, що виступає гарантом конституційності демократичного ладу в державі, так із боку Церкви, яка є джерелом ціннісного становлення та духовно–релігійного виховання особистості. Тут, особливо на теренах Північної Буковини, в роки незалежності йде постійне протиборство між представниками різних конфесійних напрямів, що досить помітно впливає на громадськість та суспільно–політичне життя краю й призводить до порушення толерантних відносин і суспільної злагоди.